

sociale huisvesting). Daarin zal ook de route staan die wandelaars of fietsers kunnen nemen bij een individueel of geleid bezoek aan de sociale woonwijken.

'Ik woon in een monument' wordt ook de titel van een tentoonstelling, waarin de drie grote facetten van het project samenkomen. Een eerste deel zal gewijd worden aan de architectuur van onder meer Schillemans, Braem en Van Steenberg. Het tweede deel zal vooral de nadruk leggen op het wonen en leven in de wijken en in het derde deel komen de jongeren van nu aan het woord. De tentoonstelling heeft plaats in het Koninklijk Atheneum in Deurne. Niet alleen is het atheneum centraal gelegen, het werd ook gebouwd door architect Van Steenberg die eveneens de Unitaswijk ontwierp. Bovendien wou Van Steenberg van de school een ontmoetingsruimte voor de buurtbewoners maken. Daartoe voorzag hij er een feestzaal en een douche-ruimte. De douches werden echter door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kort na de bouw nooit gebruikt. Nu zullen ze het decor vormen voor de tentoonstelling en alsnog hun oorspronkelijke functie vervullen.

Het project is momenteel nog in volle voorbereiding. Via *Brood & Rozen* houden we u op de hoogte van de geplande activiteiten.

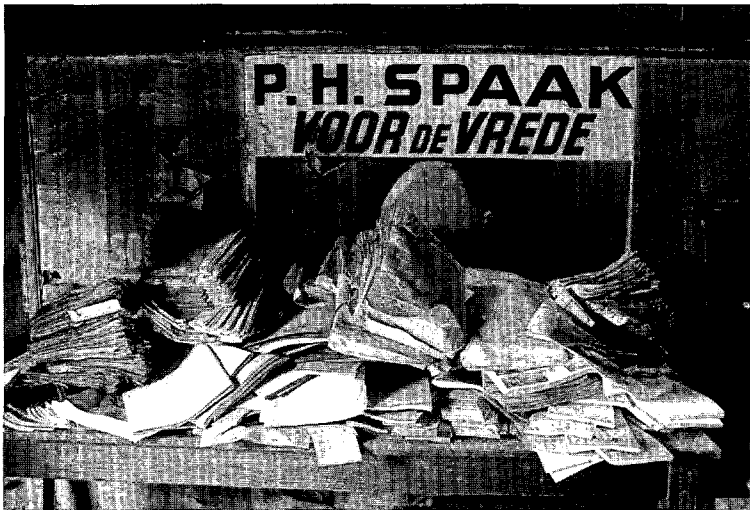
Seminarie: Preservering en conservering van boeken en archiefdocumenten in een modern perspectief

Patricia Rau, Amsab

Het seminarie dat plaats had in Gent op 12 februari werd ingeleid door organisatrice Josée Van Loon (boekbindster en papierrestauratrice), ze hield een pleidooi voor de in 1999 opgestarte Europese organisatie ABOTRAINE, hetgeen staat voor Actual BOekbinding TRAINing. De organisatie wil de opleiding 'boekbinden' via trainingsmodules beter definiëren met alle moderne educatieve en interactieve middelen die kunnen leiden tot een degelijke opleiding met kwaliteitscontrole. Alles wordt gecoördineerd vanuit Gent met medewerking van verscheidene boekbinders uit Noorwegen, Duitsland, Frankrijk en Spanje.

De eerste spreker, Caroline Bendix (Brits bibliotheekconservator), had het over de oorzaken van schade aan boeken.

Als eerste categorie is er de 'actieve' schade als gevolg van (verkeerd) gebruik en manipulatie van de originelen. Hierbij gaf ze enkele tips voor bibliotheekhouders over hoe een boek best behandeld wordt, bv. beter een boek in het midden van de rug vasthouden om het uit het rek te ha-

*Archiefstukken zoals aange-
troffen op de
zolder van het
volkshuis te
Ronse (foto
Lieve Cosyns)*

len, het boek niet met een vinger er langs boven uitkantelen, tot het verbod van snoepen tijdens de raadpleging enz.

Als tweede categorie is er de 'passieve' schade, veroorzaakt door het niet gebruiken van boeken en archiefstukken, waardoor de schadecontrole wegvalt. In dit geval moet gelet worden op temperatuur, vochtigheid, belichting en ventilatie van de opslagplaatsen.

Voor verzwakte exemplaren wordt een zuurvrije kartonnen versterking per exemplaar, boekschoen genaamd, geopperd. Deze boekschoen moet, voor volledige ondersteuning, perfect rond het boek aansluiten en bovenaan en achteraan open zijn voor verluchting.

Voor heel erg beschadigde exemplaren wordt een ruime zuurvrije doos aangeraden waarin het boek, helemaal stofvrij, liggend kan bewaard worden. Let wel, deze dozen verzuren uiteindelijk ook, dus blijft er steeds nood aan controle en moeten de dozen tijdig vervangen worden.

De tweede spreker, Philip Holswilder (Belgisch vertegenwoordiger van de firma Munters), liet ons kennismaken met het dienstenaanbod van zijn firma die actief is op gebied van luchtontvochtiging na brand en waterschade. Informatie over wat men best doet als zijn waardevolle bibliotheek onder water is komen te staan. Het komt er in het kort op neer dat als het papier minder dan 6 uur onder water staat men best zelf onmiddellijk de ondergelopen ruimte leegpompt en dan wacht tot de firma in kwestie komt. Als het papier meer dan 6 uur onder water staat (het is dan volledig verzadigd) wacht men best op de komst van de firma. Intussen wordt het volgende aangeraden:

- uitschakelen van verwarming (tegen schimmelvorming)
- zorgen voor ventilatie
- enkel bij valgevaar (door gewicht) exemplaren, volledig ondersteund, verleggen
- in geen geval natte pakken uitpersen.

De derde spreker, Henk Pork (Nederlands biochemicus), had het over zijn bevindingen bij het bestuderen van de verouderingsprocessen waaraan papier onderhevig is. Vanzelfsprekend is de verzuring een van de grootste problemen voor het 19e- en 20e-eeuwse papier. Papier van vóór 1850 is niet zo onderhevig aan verzuring vanuit het papier zelf, omdat de grondstof (lumpen) en het fabricageproces anders waren, maar het kan wel schade vertonen door lokale aantasting, zoals inkt- en groenvraat en door biologische aantasting door schimmels en insecten. Na 1850 was er een grotere nood aan papier, door de stijging van het aantal publicaties en de groei van de oplagen. Zodoende is men op een andere manier en met andere grondstoffen (hout, aluin) papier beginnen maken. Deze grondstoffen, gebruikt voor het moderne papier dus, bevatten verzurende elementen; deze verzuring verkleurt (bruin) en verzwakt het papier, dat dan zijn soepelheid verliest, waardoor het kan breken. Bijgevolg is alle papier van de periode tussen 1850 en 1950 onherroepelijk aan het verzuren, een groot drama voor archieven en bibliotheken. Hier ligt vooral het onderzoeksterrein van Pork. Hij is in binnen- en buitenland op zoek gegaan naar systemen voor massaontzuring van boeken en archieven.

Ontzuring door gassen gaf niet de gewenste resultaten; een bevredigend resultaat is de ontzuring in baden. Dit gaat als volgt: de boeken worden met de rug vastgeklemd aan de as van een liggende, cilindervormige kuip. Deze as draait op zichzelf en de boeken vallen pagina per pagina open in het basische sop in de kuip.

Daarna worden de boeken diepgevroren om te drogen. Daardoor worden ook alle bacteriën gedood. De kostprijs is 1000 fr. per boek.

Er is maar weinig verbeelding nodig om op te merken dat dit systeem alleen maar kan gebruikt worden voor boeken die nog in heel goede staat verkeren, en daarna, weliswaar ontzuurd, hopelijk in goede staat gebleven zijn. Ook bij het vriesdrogen vraag ik mij af of er geen mechanische schade ontstaat door uitzetting te wijten aan ijsvorming in het natte papier (+ 1/6 volume). Verder bevestigde Pork, is het een beetje dweilen met de kraan open, aangezien na de ontzuring, het verzuringsproces enkel vertraagd wordt maar niet gestopt en dus de originelen na afzienbare tijd terug hun te hoge (natuurlijke) zuurtegraad krijgen. Zo te zien is het probleem van het verzuren van boeken en archieven verre van opgelost.

Het enige wat de bewaarder kan doen is zorgen voor een goede biotoop voor de originelen, dit wil zeggen een temperatuur van 15 tot 18°C, een relatieve vochtigheid tussen 50 en 55%, voldoende ventilatie van de lokalen waarbij moet getoed worden op binnendringen van insecten, vogels en knaagdieren; horren gebruiken dus, regelmatig verwijderen van stof, belichting tussen de 50 en 100 lux en zeker geen rechtstreeks (zon)licht, het op punt stellen van de brandbeveiliging en controle ter voorkoming van waterschade en ... bescherming tegen diefstal.

Een complexe maar lonende klus.